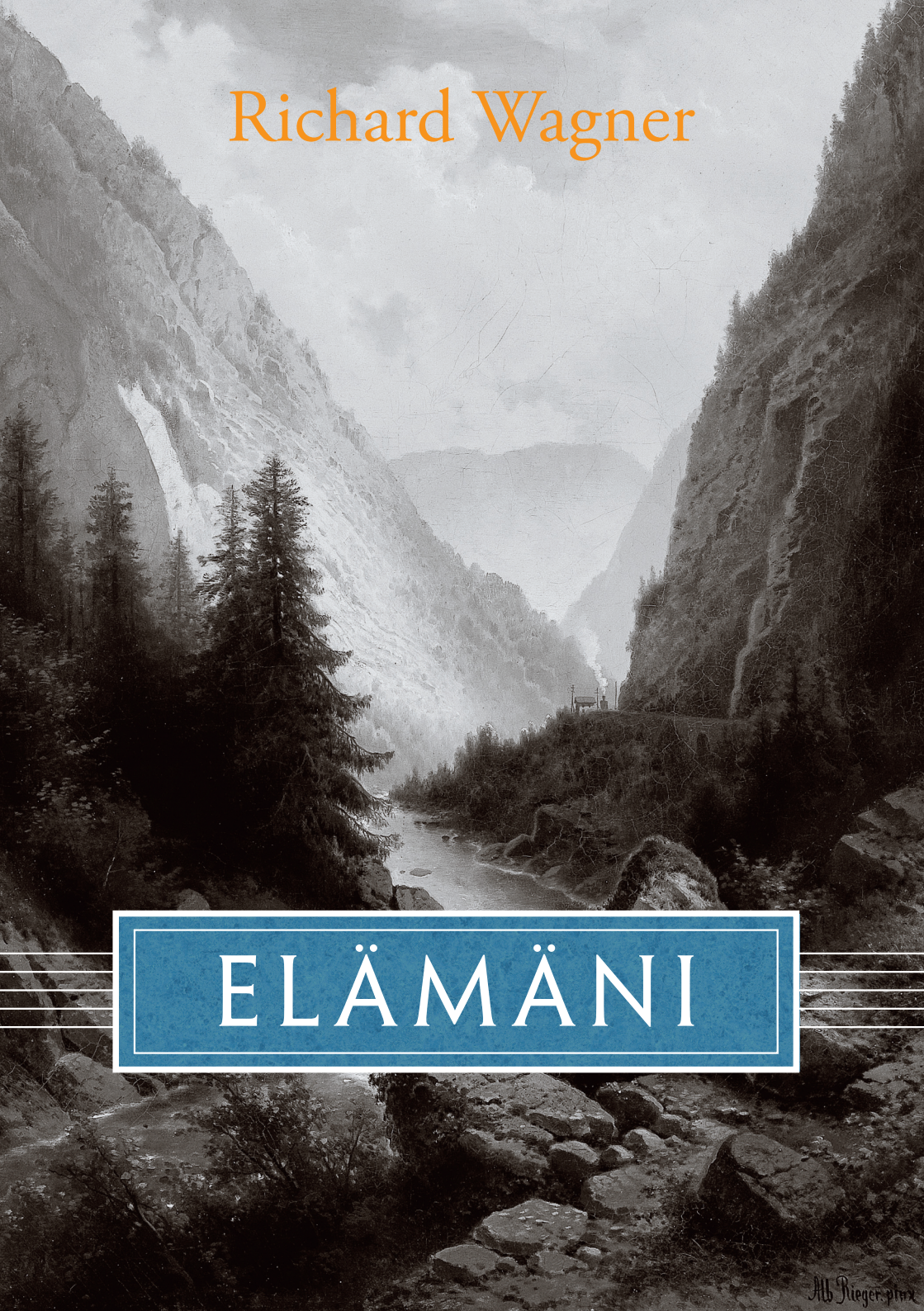

Richard Wagner

ELÄMÄNI

Elämäni

Richard Wagner

Elämäni

Suomentanut Salla Luoma

Toinen, korjattu painos

FAROS

Turku 2016

Suomennos: Saila Luoma

Käännöksen toimitus: Heli Paalumäki & Hannu Salmi

Kiitokset: Masi Luoma, Pekka Pitkälä, Veijo Murtomäki

Saksankielinen alkuteos:

Mein Leben

© Saila Luoma & Faros-kustannus Oy, 2002

© Saila Luoman perikunta & Faros-kustannus Oy, 2016

Suomen Wagner-Seura on tukenut teoksen suomennostyötä.

ISBN 978-952-5710-36-6 (painettu), ISBN 978-952-5710-70-0 (e-kirja)

Faros-kustannus Oy

www.faroskustannus.fi

Saatteeksi

Musiikkikirjallisuudessa Richard Wagner (1813–1883) muistetaan ennen kaikkea oopperasäveltäjänä, jonka musiikkidraamat – sellaiset kuin *Lentävä hollantilainen*, *Tannhäuser*, *Nibelungin sormus* ja *Tristan ja Isolde* – vaikuttivat koko taiteenalan kehitykseen ja tarjosivat siemenen modernin musiikin synnylle. Wagner oli myös vaikuttaja, joka inspiroi muun muassa ranskalaisia symbolisteja, *fin de siècle*n ajan kirjailijoita ja kuvataiteilijoita, monista myöhemmistä kokonaistaideteoksen innoittamista tekijöistä puhumattaakaan.

Wagner oli läpi elämänsä ristiriitainen hahmo, myös poliittisesti. Kun helmikuun vallankumouksen aallot vuonna 1848 pyyhkivät yli Euroopan, Wagner nousi ystäviensä Mihail Bakuninin ja Gottfried Semperin kanssa barrikadeille demokraattisten ihanteiden puolesta. Kun Saksa vuonna 1871 yhdistyi, Wagner tapasi Berliinissä rautakansleri Otto von Bismarckin – ja siitä lähtien säveltäjän nimi liitettiin usein Saksan valtion, ainakin mielikuvissa. Kun Karl Marx vuonna 1876 pysähtyi Bayreuthissa, jossa juuri silloin vietettiin ensimmäisiä Wagnerille pyhitettyjä oopperajuhlia, hän kirjoitti Friedrich Engelsille törmänneensä “valtionmusikantin narrijuhliin”. Wagnerin ristiriitaisuutta kuvastaa sekin, että kun hän puhui yleisinhimillisyyden ja universaalisuuden puolesta, eläinten oikeuksia unohtamatta, hän samanaikaisesti esitti jyrkkiä mielipiteitä niin juutalaisista kuin ranskalaisistakin. Wagnerin persoonassa tiivistyi eurooppalainen dilemma, vastakohdat kohtasivat säveltäjän elämässä ja ajattelussa.

Wagnerin elämä jakaantui selvästi jaksoihin. Vuoteen 1839 asti hän vietti kiertelevää kapellimestarielämää ja päätyi Itämeren

rannoille, Königsbergiin (nyk. Kaliningrad) ja Riikaan asti. Säveltäjän musiikilliset tavoitteet kuitenkin kasvoivat vuosi vuodelta, kunnes hän päätti yrittää läpimurtoa kansainvälisillä estradeilla. Riistä Wagner matkusti meriteitse Lontooseen ja sieltä edelleen Pariisiin. Vuosien 1839–42 aikana hän vietti köyhää taiteilijaelämää Ranskan pääkaupungissa, silloisen musiikkielämän kiistämättömässä metropolissa. Läpimurto ei kuitenkaan onnistunut, ja Wagner päätti palata Saksaan. Vuodet 1842–49 hän toimi Dresdenissä, Saksin hovikapellimestarina. Vallankumousaallon vaikutuksesta myös Wagner kiinnostui poliittisista kysymyksistä ja nousi barrikadeille. Tuloksena oli täydellinen katastrofi, kuolemantuomion vaara, jota Wagner pakeni rajan yli Sveitsiin. Saksan konfederaation alueelle hän palasi vasta vuoden 1861 armahduksen jälkeen. Vuodet 1849–64 sujuivat irrallisen kapellimestari- ja sävellystoiminnan parissa. Kauden alussa hän myös kirjoitti tärkeimmät taideteoreettiset kirjoituksensa, *Tulevaisuuden taideteos* (Das Kunstwerk der Zukunft, 1849) ja *Ooppera ja draama* (Oper und Drama, 1850). Wagnerista tuli taiteellinen kiistakysymys. Vaellusvuosiensa aikana hän kävi jopa Moskovassa ja Pietarissa asti. Merkittäväksi käänteeksi muodostui vuosi 1864, jolloin Baijerin nuori kuningas Ludvig II pyysi ihailemaansa säveltäjää saapumaan Müncheniin. Tähän Wagner suostui kaivattuaan jo pitkään mesenaattia taiteellisen toimintansa rahoittajaksi.

Juuri tässä vaiheessa Wagner aloitti käsillä olevan teoksen sanelun. Omaelämäkerta *Mein Leben* syntyi Ludvig II:n pyynnöstä, jotta maestron aiemmat elämänvaiheet ja tuntemukset tulisivat selviksi. Kirjoitusvaiheessa Wagner oli jo yli 50-vuotias, mutta edessä olivat vielä – paitsi pettymys nuoren Saksan valtion välinpitämättömyyteen – myös juhlitut vuodet ”Bayreuthin mestarina”. Wagnerin ihanteena olivat oopperajuhlat, joissa esitettäisiin vain hänen teoksiaan. Tämä haave toteutui vuonna 1876. Kun Wagner kuoli Venetsian-matkansa aikana vuonna 1883, hän oli jo asemansa vakiinnuttanut mutta yhä intohimoja herättävä uudistaja.

Richard Wagner aloitti omaelämäkertansa sanelun 17. heinäkuuta 1865. Tarinan taltioijana toimi Cosima von Bülow, Franz Lisztin tytär, joka vielä tuolloin oli pianisti-kapellimestari Hans von Bülowin puoliso. Teos ei syntynyt hetkessä, eikä sitä ollut

tarkoitettu laajojen kansanjoukkojen käsiin. Viimeiset rivinsä Wagner saneli vasta vuonna 1880, jolloin teoksen loppuosa painettiin. *Elämäni* koostuu neljästä kirjasta. Ensimmäinen osa, joka kattaa vuodet 1813–42 ilmestyi joulukuksi 1870. Wagner otatti teoksesta vain 15 kappaleen painoksen, tarkoituksenaan antaa se vain parhaille ystävilleen, Baijerin kuningas mukaan lukien. Toisen osan (vuodet 1842–50) työstäminen kesti kaksi vuotta, ja se ilmestyi vasta jouluna 1872. Kolmas osa (vuodet 1850–61) näki päivänvalon joulun alla vuonna 1875. Suppein, viimeinen osa (1861–64) sai odottaa pisimpään ja painettiin Bayreuthissa.

Omaelämäkerran kolme ensimmäistä teosta painettiin italialaisen kirjanpainajan G. A. Bonfantinin pajassa Baselissa. Wagner valitsi tietoisesti saksaa taitamattoman tekijän, etteivät tiedot kirjan sisällöstä leviäisi. Kun Richard kuoli vuonna 1883, Cosima keräsi teoksen kappaleet perheen haltuun, eikä intiimejä tietoja haluttu julkisuuteen. Bonfantini oli kuitenkin ollut ovela ja säästännyt itsellään yhden kappaleen. Tämän teoksen englantilainen Mary Burrell löysi vuonna 1892 kirjanpainajan leskeltä. Siitä lähtien *Elämäni* on ollut julkista omaisuutta ja 1800-luvun kulttuurihistoriasta kiinnostuneiden ehdotonta lukemistoa.

Kokonaisuutena *Elämäni* on ilman muuta yksi 1800-luvun kiinnostavimmista ja jännittävimmistä omaelämäkerroista. Vaikka Wagner olikin musiikin ammattilainen, teos rakentaa kuvaa kokonaisesta aikakaudesta, romantiikan hurmasta ja vallankumouksen kiihkosta. Samalla se sisältää runsaasti yksityiskohtia, vuosisadan alun saksalaisen ylioppilasliikkeen kaksintaisteluharrastuksista sveitsiläisiin terveyskylpylöihin, Venetsian taidearteiden ääreltä Moskovan viimeisille kaduille. Kirjan sivuilla vilahtaa myös koko joukko tunnettuja aikalaisia, Heinrich Heinesta Charles Baudelaireen, Mihail Bakuninista Johannes Brahmsiin, George Sandista Jenny Lindiin, Gottfried Kelleristä Franz Lisztiiin.

Wagnerin omaelämäkerran suomennoksen pohjana on käytetty vuonna 1963 julkaistua *Mein Lebenin* kriittistä editiota, joka perustuu Bayreuthin Wagner-arkistossa säilyneeseen käsikirjoitukseen. Suomennoksessa teksti on esitetty sellaisenaan, kommentoimattomana. Todellisuudessa Wagnerin teksti tarjoaisi äärettömästi pohdittavaa ja arvioitavaa. Välillä sanelija muistaa väärin tai toistaa muistikuviaan, mutta loppujen lopuksi tärkeintä on

se, millaisena hän itse elämänsä näki ja esitti. Suomennos noudattelee mahdollisimman uskollisesti saksankielisen laitoksen kulkuu. Tekstiin on lisätty kappalejakoja luettavuuden lisäämiseksi. Samalla on suomennettu kirjan lukemattomat ranskankieliset sitaatit. Oma ongelmansa ovat teosten nimet. Wagner viittaa suureen määrään kirjoja ja sävellyksiä. Niiden nimet on suurimmaksi osaksi suomennettu ymmärrettävyyden parantamiseksi, vaikkei kaikkia teoksia olekaan Suomessa toistaiseksi kantaesitetty. Wagnerin tekstistä on sanottava, että se on monimutkaista, välillä vaikeaselkoistakin. Käännöksestä huolimatta kirjoittajan persoona on vahvasti läsnä, Wagnerin ääni kuultaa yhä läpi.

Turussa 5.5.2002
Hannu Salmi

Suomentajan esipuhe

Nyt ilmestyvä Richard Wagnerin omaelämäkerran suomennos on pitkän työn tulos. Sen aikana olen joutunut vaivaamaan monienkin alojen asiantuntijoita, erityisesti musiikkitermien kohdalla. Lausun heille lämpimät kiitokseni. Erityisen kiitoksen olen velkaa fil.lis. Uolevi Karrakoskelle, musiikkikirjailija Pekka Asikaiselle sekä arkkitehti Ilkka Paajaselle. Olen voinut keskustella heidän kanssaan työhön liittyvistä ongelmista ja saanut heiltä kannustusta sen jatkamiseen. Kiitän myös poikaani Pekka Luomaa, joka on voimiaan säästämättä auttanut minua työhöni liittyvissä teknisissä ongelmissa.

Tampereella 19.4.2002
Saila Luoma

Sisällys

Saatteeksi	5
Suomentajan esipuhe	8
Wagnerin esipuhe	10
Ensimmäinen osa: 1813–1842	11
Toinen osa: 1842–1850	223
Kolmas osa: 1850–1861	445
Neljäs osa: 1861–1864	643
Henkilöhakemisto	726

Ystävättäreni ja puolisoni on toivonut minun kertovan elämästäni ja on vuosien aikana kirjoittanut suoraan saneluni mukaan näiden kirjojen sisältämät muistiinpanot. Toivoimme molemmat, että voisimme säilyttää nämä tiedot elämästäni perheellemme ja uskollisille ystävillemme. Siksi päätimme pelastaa ainoan käsikirjoituksen tuhoutumasta julkaisemalla sen omalla kustannuksellamme, aivan pienenä painoksena. Näin kootun omaelämäkerran arvo on siinä, että se perustuu kaunistelemattomiin tosiasioihin, joiden esiin ottaminen oli antamieni tietojen ainoa tarkoitus. Koska oli esitettävä myös nimiä ja lukuja, jälkeläiseni voivat julkaista teoksen vasta jonkin aikaa kuolemani jälkeen. Tästä aion antaa perillisilleni määräykset testamentissani. Kun kuitenkin jo nyt annamme muutamille luotettaville ystäville mahdollisuuden tutustua näihin muistiinpanoihin, edellytämme, etteivät he bienotunteisuusyistä anna niistä minäkäänlaisia tietoja sellaisille henkilöille, jotka eivät ole luottamuksen arvoisia.

Richard Wagner

Ensimmäinen osa

1813–1842

Synnyin 22. toukokuuta 1813 Leipzigissa, Brühlissä, “Punaisen ja Valkoisen Leijonan” yläkerrassa, kolmannessa kerroksessa. Kahden päivän kuluttua minut kastettiin Tuomaskirkossa Wilhelm Richardiksi. Isäni Friedrich Wagner, joka syntymäni aikoihin oli poliisilaitoksen notaari ja odotti nimitystä poliisimestarin virkaan, kuoli saman vuoden lokakuussa tuolloin epidemiaksi puhjenneeseen aivokuumeeseen sekä sotatilan ja Leipzigin taistelun poliisitoimelle aiheuttamiin tavattomiin rasituksiin. Hänen isänsä elämästä sain myöhemmin tietää, että tämä oli elänyt vaatimattomissa, porvarillisissa oloissa Ranstadtissa tullivirkailijana. Muista säätynsä edustajista hän oli poikennut vain siinä, että hän koulutti molemmat poikansa. Toinen, isäni Friedrich, opiskeli lakia ja toinen, nuorempi Adolf, teologiaa. Sedälläni oli myöhemmin huomattava vaikutus kehitykseeni. Tulomme vielä tapaamaan hänet eräässä nuoruusvaiheeni ratkaisevassa käännekohdassa.

Varhain menettämästäni isästä sain kuulla myöhemmin, että hän oli hyvin kiinnostunut runoudesta ja yleensä kirjallisuudesta ja osallistui sivistyneistön tuohon aikaan suosimiin teatteriharrastuksiin suorastaan kiihkeän innokkaasti. Äiti kertoi minulle muun muassa, että he yhdessä matkustivat Lauchstädtiin *Messinan morsiamen* ensiesitykseen. Siellä isä näytti hänelle Schillerin ja Goethen, jotka olivat kävelyllä, ja korjasi innokkaasti hänen puutteellisia tietojaan näistä suurmiehistä. Isä itse seurusteli mielellään teatterin taiteilijattarien kanssa. Äitini valitteli leikillään, että hänen täytyi usein hyvin kauan odottaa isää päivälliselle, kun tämä oli hurmaantunut johonkin silloiseen näyttelijätärkuuluisuuteen ja viipyi vierailuilla. Äitini moitteisiin isä vastasi syyttämällä virkasioita ja näyttämällä todisteeksi muka musteen tahrimia sormi-

aan, jotka lähemmin tarkasteltuina kuitenkin osoittautuivat täysin puhtaiksi.

Isäni rakkaudesta teatteriin kertoo sekin, että hän valitsi uskotuksi perheystäväksi näyttelijä Ludwig Geyerin. Hän oli varmaankin tehnyt valintansa ennen kaikkea teatterirakkautensa perusteella, mutta perhe sai tästä ystävästä myös jalon hyväntekijän. Vaatimaton taiteilija oli syvästi järkyttynyt ystävänsä varhaisesta poismenosta ja suuren perheen kohtalosta, joten hän omisti tunnollisesti koko loppuelämänsä perheen ylläpidolle ja kasvatukselle. Jo niihin aikoihin, kun notaari vietti iltojaan teatterissa, oli kelpo näyttelijä hänen paikallaan perheen keskuudessa ja joutui nähtävästi usein rauhoittelemaan äitiä, joka syystä tai syyttä moitti puolisoaan kevytmielisyydestä.

Tämä koditon, ankaran elämän sinne tänne heittelemä taiteilija kaipasi syvästi kotia ja rauhallista perhe-elämää ja todisti sen sillä, että nai lesken vuoden kuluttua ystävänsä kuolemasta ja oli siitä lähtien orvoksi jääneiden seitsemän lapsen uhrautuvainen isä. Vaikeassa tehtävässä häntä auttoi taloudellisen tilanteen odottamaton kohentuminen. Niin sanottujen luonneosien tulkit-sijana hän sai vastaperustetussa Dresdenin hoviteatterissa hyvin palkatun ja arvostetun, vakituisen sopimuksen. Asema Dresdenissä antoi hänelle edelleen tilaisuuden kehittää taidemaalarin taitojaan, joilla hän oli jo aikaisemmin elättänyt itseään, kun äärimmäinen köyhyys oli pakottanut jättämään opiskelut yliopistos-sa. Kuitenkin hän valitti, enemmän kuin arvostelijansa, jääneensä paitsi säännöllistä ja oikeaoppista koulutusta. Siitä huolimatta hänen poikkeuksellinen lahjakkuutensa varsinkin näköisten muotokuvien tekijänä toi niin huomattavia tilauksia, että hänen voimansa uupuivat valitettavan varhain. Olihan hän kaksinkertaisesti rasitettu maalarina ja näyttelijänä. Kun hänet kerran oli kutsuttu vierailemaan Münchenin hoviteatteriin, hän sai Saksin hovin edullisten suositusten ansiosta Baijerista niin huomattavat tilaukset kuninkaallisen perheen muotokuvien tekemiseksi, että katsoi parhaaksi kokonaan keskeyttää vierailunäytännöt. Lisäksi hän oli myös kirjallisesti lahjakas. Lukuisien, usein taidokkaaseen runo-muotoon puettujen tilapäisnäytelmien ohella hän kirjoitti huvinäytelmiä, joista aleksandriineilla kirjoitettua *Beetlebeimin lastenmurhaa* esitettiin usein. Se julkaistiinkin, ja Goethe kiitteli sitä hyväntahtoisesti.

Tämä erinomainen mies, jonka johdolla perheeni – minun ollessani toisella ikävuodellani – muutti Dresdeniin ja jolle äitini

synnytti vielä tyttären (Cäcilien), otti nyt huolehtivaisesti ja rakastavasti myös minun kasvatukseni harteilleen. Hän halusikin adoptoida minut kokonaan omaksi pojakseen. Kun aloitin koulunkäyntini, hän antoi minulle nimensä, joten dresdeniläiset nuoruudenaikaiset toverini tunsivat minut neljääntoista ikävuoteeni saakka Richard Geyerin nimellä. Vasta kun perheeni, useita vuosia kasvatusisän kuoleman jälkeen, palasi taas Leipzigiin, otin alkuperäisen sukuni parissa takaisin Wagner-nimen.

Varhaisimmat muistoni liittyvät kasvatustapaan ja hänen kauttaan teatteriin. Muistan hyvin, että isäni olisi toivonut voivansa kehittää maalarintaipumuksiani, ja hänen työhuoneensa maalaus-telineineen ja tauluineen kiinnostikin minua. Muistan yrittäneeni lapsen innolla Saksin kuninkaan Fredrik Augustin muotokuvan kopioimista. Intoni loppui kuitenkin heti, kun tästä lapsellisesta töhertämisestä piti siirtyä vakavampiin piirustusopintoihin, ehkä jo siksi, että säikähdin opettajani (erään ikävän serkun) pikkutarkkoja maneereja.

Sairastuin varhain erääseen lastentautiin, ja olin niin huonossa kunnossa, että äitini kertoi myöhemmin melkein toivoneensa kuolemaani, koska piti sairauttani parantumattomana. Toipumiseni oli ollut vanhemmilleni yllätys. Myös tässä yhteydessä kerrottiin hyvän kasvatusisäni jalomielisestä osuudesta. Perhehuolistaan huolimatta hän jaksoi olla kärsivällinen eikä koskaan luopunut toivosta, että selviäisin sairaudestani.

Kun tutustuin teatteriin, se vaikutti valtavalla voimalla mielikuvitukseeni. Olin lapsikatsoja salaisessa teatteriaitiossa, jonne päästiin näyttämön läpi. Kävin puvustamossa, jossa näin mielikuvituksellisia pukuja ja kaikenlaisia näyttämövarusteita. Pääsin myös itse näyttämään. Nähtyäni *Orpötytön ja murhaajan*, *Kaksi kaleerionjää* ja muita kauhunäytelmiä, joissa isäni esiintyi roiston osissa, olin pelon vallassa, mutta itse näyttelin muutamia kertoja huvinäytelmissä. Eräässä tilapäisnäytelmässä, joka esitettiin Saksin kuninkaan vankeudesta paluun kunniaksi – se oli *Elben rannan viinitarhat*, kapellimestari C. M. von Weberin musiikkiin – muistan esiintyneeni kuvaelmassa enkelinä, trikoisiin puettuna, siivet selässä, vaivoin opetellussa, sirossa asennossa. Muistan tästä tilaisuudesta myös suuren sokeririnkilän, joka oli – niin minulle vakuutettiin – kuninkaan erikoislahja minulle. Edelleen muistan esittäneeni Kotzebuen näytelmässä *Ihmisvihaa ja katumusta* lapsiosaa, johon kuului jopa muutamia vuorosanoja, mitä käytin sitten koulussa tekosyynä, kun en ollut tehnyt kotitehtäviäni. Il-

moitin, että olin joutunut opettelemaan ulkoa suuren roolin näytelmään *Ihmisiä epäjärjestyksessä*.

Isäni otti kasvatukseni vakavasti ja vei minut kuusi vuotta täytettyäni maalle, Possendorfiin, Dresdenin lähelle, erään kirkkoherran hoiviin. Siellä minun tuli toisten, hyvistä perheistä lähetettyjen poikien kanssa saada kunnollinen, raitis ja terve kasvatus. Tältä lyhyeltä ajalta ovat peräisin ensimmäiset maailmankuvaan ja -käsityksiin liittyvät muistoni. Iltaisin kirkkoherra kertoi meille Robinsonista täydentäen kertomustaan erinomaisilla opetuksillaan. Suuren vaikutuksen teki Mozartin elämäkerran lukeminen, kun taas sanomalehtien ja aikakauskirjojen kertomukset ajan-kohtaisesta Kreikan vapaustaistelusta kiihdyttivät voimakkaasti mieltäni. Rakkauteni Kreikkaan, joka myöhemmin ilmeni innostuksena vanhan Hellaan mytologiaan ja historiaan, sai siis alkunsa silloin, kun hartaasti elin mukana välittömän nykyhetken surullisissa tapahtumissa. Muistan, kuinka aina lukiessani helleenien taistelusta persialaisia vastaan koin uudelleen nykypäivän Kreikan Turkia vastaan suuntaaman kansannousun herättämät vaikutelmat.

Eräänä päivänä, vietettyäni maalla noin vuoden, tuli kaupungista sanantuoja, joka ilmoitti kirkkoherralle, että tämän tulisi saattaa minut vanhempieni kotiin Dresdeniin. Isäni oli kuolemaisillaan. Teimme kolmituntisen matkan kävellen, ja kun hyvin väsyneenä tulin perille, en kunnolla edes ymmärtänyt äitini itkua. Seuraavana päivänä minut vietiin isäni vuoteen ääreen. Se äärimmäinen heikkous, jolla hän puhui minulle, tuntui unennäöltä, samoin viimeiset epätoivoiset yritykset hoitaa hänen akuuttia keuhkopussintulehdustaan. Pelko ja ihmetys olivat niin suuret – luulen – etten osannut itkeä. Äiti pyysi minua viereiseen huoneeseen näyttämään, mitä olin oppinut pianonsoitossa toivoen, että kuunteleminen viihdyttäisi isää. Soitin “Üb immer Treu und Redlichkeit”, ja isä oli silloin kysynyt äidiltä: “Olisikohan hän ehkä musikaalinen?” Seuraavana aamuna päivän valjetessa tuli äiti suureen lastenhuoneeseen, astui jokaisen luo ja ilmoitti nyhykkyttään isän kuolleen. Hän kertoi jokaiselle meistä kuin siunauksena, mitä isä oli sanonut meistä. Minulle hän sanoi: “Sinusta hän halusi tehdä jotakin.”

Iltapäivällä tuli kirkkoherra Wetzel ja nouti minut takaisin maalle. Kävelimme taas ja saavuimme vasta yön pimetessä Possendorfiin. Matkalla kyselin häneltä paljon tähdistä, joista hän antoi minulle ensimmäiset ymmärrettävät tiedot. Viikon kuluttua

Säveltäjä Richard Wagner (1813–1883) aloitti kesällä 1865 muistelmiensa sanelun Baijerin nuoren kuninkaan Ludvig II:n pyynnöstä. Teosta pidettiin pitkään salaisuutena, ja ensipainos oli vain viisitoista kappaletta. Kirjanpainaja kuitenkin säästi yhden kirjan – ja teos säilyi jälkipolville väärentämättömänä.

Elämäni on näköala suuren säveltäjän ja taiteilijan kohtaloihin. Se on Wagnerin itsensä kertoma kehitystarina lapsuuden ahdistuksista, oppivuosista Saksassa ja Baltiassa, huikeasta paosta Kuurinmaan halki ja myrskyisästä merimatkasta Lontooseen, köyhästä taiteilijaelämästä 1830-luvun Pariisissa ja vallankumouspuuhista Euroopan hullun vuoden ravisuttelemassa Dresdenissä – mutta, ennen kaikkea, teos on ikkuna merkittävän musiikkidramaatikon ajatuksiin ja tunteisiin sekä hänen teostensa syntyvaiheisiin.

Wagnerin *Elämäni* on kiistatta yksi 1800-luvun tärkeimmistä ja kiinnostavimmista omaelämäkerroista: se on vuosisadan panoraama Napoleonin sotien ajasta *fin de siècle*n kynnykselle.

FAROS

www.faroskustannus.fi

ISBN 978-952-5710-36-6

